

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEATRU ȘI TELEVIZIUNE**

BECKETT REGIZAT DE BECKETT

**Problematika interpretării în spectacolele *Waiting for Godot*, *Endgame* și
Krapp’s Last Tape regizate de Samuel Beckett**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Daniela Gologan

Student doctorand:

Márton Imola

2018

Cuprins

Introducere	6
I. Abordări teoretice ale noțiunii de interpretare	9
I.1. Introducere în teoria interpretării	9
I.2. Interacțiune cu text (Hans-Georg Gadamer)	11
I.3. Conflictul interpretărilor (Paul Ricoeur)	16
I.4. Ambiguitate în esența limbajului (Jacques Derrida)	18
I.5. „Moartea autorului” (Roland Barthes)	20
I.6. Problema interpretării valide (E. D. Hirsch)	23
I.7. Spectacolul ca interpretarea textului dramatic	26
II. Samuel Beckett – scriitorul devine regizor	29
II.1. Beckett – date biografice importante	29
II.2. Un antiplay discordant – Beckett și absurdul	32
II.3. Atitudine auctorială și regizorală	35
III. Samuel Beckett pe scenă	41
III.1. <i>Waiting for Godot</i>	41
III.1.a. Estragon și Vladimir devin vagabonzi (Peter Hall)	41
III.1.b. Încredere în simplitate (Walter Asmus)	49
III.1.c. Prieten prin corespondență (Alan Schneider)	51
III.2. <i>Endgame</i>	56
III.2.a. Premieră mondială franceză (Roger Blin)	56
III.2.b. Credință în indicații scenice (Alan Schneider)	59
III.2.c. Interpretare în metrou (JoAnne Akalaitis)	61
III.3. <i>Krapp's Last Tape</i>	64
III.3.a. Premieră mondială de Donald McWhinnie	64
III.3.b. Premieră americană de Alan Schneider	67

IV. Beckett regizează Beckett – Trilogia San Quentin Drama Workshop	71
IV.1. De la închisoare la paradigmă (Istoria trupei San Quentin Drama Workshop)	71
IV.2. <i>Waiting for Godot</i>	73
IV.2.a. Limbaj dezintegrat – Tehnici poetice în <i>Waiting for Godot</i>	73
IV.2.b. Indicații scenice în <i>Waiting for Godot</i>	80
IV.2.c. <i>Godot</i> revizuit	84
IV.2.d. Text versus stage – <i>Waiting for Godot</i> regizat de Beckett	90
IV.2.d.1. Spațiu în text / spațiu pe scenă	93
IV.2.d.2. Personaje pe hârtie / Personaje pe scenă	95
IV.3. <i>Endgame</i>	100
IV.3.a. Tehnici poetice	100
IV.3.b. Indicații scenice	105
IV.3.c. <i>Endgame</i> revizuit	110
IV.3.d. Text versus stage – <i>Endgame</i> regizat de Samuel Beckett	115
IV.3.d.1. Spațiu în piesă / spațiu în spectacol	115
IV.3.d.2. Personaje pe hârtie / Personaje pe scenă	117
IV.4. <i>Krapp's Last Tape</i>	124
IV.4.a. Tehnici poetice	124
IV.4.b. Indicații scenice	132
IV.4.c. <i>Krapp's Last Tape</i> revizuit	135
IV.4.d. Text versus stage – <i>Krapp's Last Tape</i> regizat de Samuel Beckett	143
IV.4.d.1. Spațiu în piesă / spațiu în spectacol	143
IV.4.d.2. Personaje pe hârtie / Personaje pe scenă	145
Concluzie	151
Appendix	155
Bibliografie	183

Cuvinte cheie: teatru, spectacol, Samuel Beckett, Waiting for Godot, Endgame, Krapp's Last Tape, interpretare, mise en scene, drama absurdă, San Quentin Drama Workshop, text revizuit

În secolul XX atitudinea regizorală, conform căreia textul dramatic este considerat numai un simplu punct de plecare al spectacolului, a devenit din ce în ce mai acceptată și practică, astfel apare suprimarea dominanței autorului. În comparație cu fosta practică teatrală și atitudine regizorală care considera că spectacolul are rolul de a servi textul, piesele fiind astfel considerate intangibile, apariția așa-numitului „teatru al regiei” a schimbat esențial atitudinea generală față de textul dramatic: regizorii au început să schimbe textul, nu doar la nivelul dialogurilor, ci și la nivelul indicațiilor scenice.

Samuel Beckett a luptat în mod continuu, chiar de la începutul carierei sale, împotriva acestui proces de neoprit, revendicând ca regizorii să realizeze mise en scene-uri evitând orice fel de interpretare, rămânând fideli față de textul dramatic și respectând strict indicațiile scenice. Respingerea actului interpretării include și speranța ca spectacolul să nu umple textul cu sens inutil, specific, ca straturile spectacolului să fie cât mai apropiate de elementele textului. Beckett vroia să vadă pe scenă exclusiv ideile și conceptul lui.

Beckett a avut întotdeauna o atitudine sensibilă față de mise en scene-urile pieselor sale. El a legat mâinile regizorilor deja în timpul actului scrierii. Motivul acestor restricții este în primul rând faptul că atitudinea auctorială a lui Beckett nu a fost niciodată complet separată de atitudinea regizorală. Punctul de vedere regizoral a dominat chiar și în timpul scrierii pieselor, respectiv în cazul activității sale ca regizor a abordat frecvent propriile sale texte din perspectivă auctorială.

Problema refuzului față de interpretări specifice și căutarea unui sens specific în piesele lui Beckett devine o problemă și mai interesantă când Beckett regizează propriile sale texte dramatice, adică când regizorul Beckett se confruntă cu așteptările autorului Beckett. În astfel de cazuri atitudinea auctorială și cea regizorală a lui Beckett se confruntă reciproc și împreună încearcă să realizeze un spectacol care ajunge foarte aproape de mise en scene-ul dorit.

Cea mai importantă întrebare în situația „Beckett regizează Beckett” este dacă apariția unei interpretări care se îndepărtează de sensul original este sau nu evitabilă, respectiv dacă spectacolul poate fi echivalentul textului dramatic?

Teza caută răspunsul la întrebarea menționată mai sus prin analiza a trei spectacole regizate de Beckett - *Waiting for Godot*, *Endgame* și *Krapp's Last Tape* – toate trei fiind realizate cu trupa San Quentin Drama Workshop. Pentru a examina relația dintre atitudinea auctorială și cea regizorală a lui Beckett, trebuie să analizăm întregul proces de creație, începând cu actul scrierii al pieselor și terminând cu premierele acestora. În cazul lui Beckett acest proces constă în trei faze diferite.

Prima fază este cea a scrierii pieselor care în esență este un act al scrierii din punct de vedere regizoral din moment ce Beckett își creează textele dramatice cu o punctualitate strictă care este caracteristic mai mult unui scenariu, decât unei piese. După ce termină textele dramatice, el stabilește cerințe cu adevărat riguroase față de regizori care la rândul lor nu sunt în măsură să îndeplinească viziunea lui Beckett în plinătatea ei. Din acest motiv dramaturgul Beckett decide că el însuși va realiza mise en scene-urile propriilor piese. În faza a doua a procesului de creație Beckett realizează o revizuire a textelor sale, necesară din punctul său de vedere regizoral. După revizuirea proprie urmează a treia fază, cea a mise en scene-ului. Este foarte important să menționăm că regizorul Beckett nu uită niciodată instrucțiunile și așteptările autorului Beckett. Chiar dacă este extrem de dificil să rămână fidel textului, aceasta este singura cale acceptabilă pentru Beckett. Prin analiza celor trei procese de creație putem vedea dacă regizorul Beckett a reușit sau nu să îndeplinească așteptările scriitorului Beckett referitor la evitarea interpretării în timpul procesului de mise en scene.

Prin analiza pieselor lui Samuel Beckett, ipoteza extinde problema interpretării și a relației text dramatic – spectacol la un nivel general. Ipoteza afirmă că un mise en scene nu poate corespunde perfect textului scris datorită faptului că un text dramatic constă doar din elemente verbale, iar un spectacol constă din elemente verbale și non-verbale. Prin urmare relația interpretativă dintre textul dramatic și spectacol este inevitabilă. Pentru a demonstra această ipoteză, disertația își abordează obiectivul prin patru pași.

Primul capitol, Abordări teoretice ale noțiunii de interpretare, prezintă și examinează mai multe abordări teoretice ale problemei interpretării (Hans-Georg Gadamer, Paul Ricoeur, Jacques Derrida, Roland Barthes, E. D. Hirsch), datorită căruia putem defini

noțiunea de interpretare și sens, respectiv descoperim punctele de vedere din care noțiunea interpretării a fost analizată de diferitele direcții ale filosofiei, teoriei literaturii, respectiv teoriei teatrului. Capitolul de asemenea examinează actul regizoral și spectacolul ca interpretări ale textului dramatic și procesul mise en scene-ului din perspectiva a trei acturi interpretative: faza de lectură (de regizor, de actori și de alți artiști – designeri, compozitor, etc.), faza vizualizării și cea a materializării (construcția de personaje de către actori – dialoguri, gesturi, mimică, intonație, ritm, realizarea scenografiei, a costumelor, etc.).

Capitolul doi, **Samuel Beckett – scriitorul devine regizor**, își propune să ofere informații introductive despre biografia lui Samuel Beckett, locul său în lumea dramei absurde și, de asemenea despre principiile sale ca scriitor și ca regizor. Capitolul analizează în profunzime cum atitudinea dramaturgului Beckett a fost definit de un punct de vedere puternic regizoral și cum mai târziu, regizorul Beckett nu putea să se deconecteze de la propriul sine ca scriitor.

Capitolul trei, **Samuel Beckett pe scenă**, prezintă cele mai relevante spectacole *Waiting for Godot* (regizate de Peter Hall, Walter Asmus, Alan Schneider), *Endgame* (regizate de Roger Blin, Alan Schneider, JoAnne Akalaitis) și *Krapp's Last Tape* (regizate de Donald McWhinnie, Alan Schneider). Din numărul nesfârșit de spectacole acelea au fost selectate pentru a fi incluse în disertație care ori erau legate de Beckett însuși (participând la repetițiile mai multor producții chiar înainte de a decide să lucreze la propriile piese ca regizor), ori care au abordat piesele în mod decisiv – conform instrucțiunilor și așteptărilor lui Beckett sau dintr-un punct de vedere extrem de diferit de cel al scriitorului. Pe baza acestor spectacole putem afla o mulțime de informații despre ideile, perspectivele, opiniile și sfaturile lui Beckett adresate regizorilor (informații bazate predominant pe interviuri și scrisori), respectiv despre acele concepte și abordări regizorale care pot fi considerate cele mai relevante sau notorii în istoria spectacolelor beckettienne.

Capitolul al patrulea, Beckett regizează Beckett – Trilogia San Quentin Drama Workshop, include analiza celor trei procese de creație – *Waiting for Godot*, *Endgame* și *Krapp's Last Tape*, regizate de Samuel Beckett, realizate cu trupa San Quentin Drama Workshop. În cazul celor trei piese și mise en scene-ul lor sunt examinate patru subiecte diferite: tehnicile poetice, indicațiile scenice, reviziunea textelor, respectiv relație dintre textul dramatic și spectacol. Punctul de plecare al analizei acestei relații este observația lui Beckett conform căreia, atunci când examinăm un spectacol de teatru, trebuie să avem în focus spațiul

și oamenii în acest spațiu¹. Conform acestei observații, analiza comparativă a pieselor revizuite și a spectacolelor este divizată în două subcapitole: unul examinând spațiul, iar celălalt cercetând toate straturile spectacolelor legate de personaje: costume, dialoguri, mișcare, gesturi, ritm.

Capitolele și problemele analizate în acestea abordează noțiunea interpretării și subiectul relației dintre textul dramatic și spectacol din numeroase aspecte. Completitudinea și profunzimea analizei, fiecare strat al cărora abordează problema ridicată în ipoteza disertației, permit găsirea răspunsurilor, tragerea concluziilor și definirea cadrelor exacte ale interpretării în contextul mise en scene-ului unui text dramatic.

Capitolul următor, Concluzie, include concluziile tezei și posibilitățile de continuare și extindere ale cercetării. Capitolul Appendix conține două interviuri realizate cu Rick Cluchey și Bud Thorpe, o bază de date a spectacolelor menționate și analizate în teză, de asemenea o bază de date Beckett regizează Beckett și fotografii din Trilogia San Quentin Drama Workshop Trilogy.

¹ *The Theatrical Notebooks of Samuel Beckett. Endgame.* Edited by S. E. Gontarski. Grove Press, New York, 1993. p. xiii.

Bibliografie

Bibliografie primară

Beckett, Samuel: *The Dramatic Works of Samuel Beckett, Volume III of The Grove Centenary Edition*. Grove Press, New York, 2006.

The Theatrical Notebooks of Samuel Beckett. Endgame. Edited by S. E. Gontarski. Grove Press, New York, 1993.

The Theatrical Notebooks of Samuel Beckett. Krapp's Last Tape. Edited by James Knowlson. Faber and Faber Limited, London, 1992.

The Theatrical Notebooks of Samuel Beckett. Waiting for Godot. Edited by Dougald McMillan and James Knowlson. Grove Press, New York, 1993.

Beckett Directs Beckett – surse online ale spectacolelor:

The production of Samuel Beckett: *Waiting for Godot*, 1984, San Quentin Drama Workshop (directed by Samuel Beckett)

Youtube-link – Part 1: <https://www.youtube.com/watch?v=FqpjddXaw4E>, 20.04.2018

Youtube-link – Part 2: <https://www.youtube.com/watch?v=XiTr7n8kPac>, 20.04.2018

The production of Samuel Beckett: *Endgame*, 1980, San Quentin Drama Workshop (directed by Samuel Beckett)

Youtube-link: https://www.youtube.com/watch?v=VD_JkAJ-OAk, 17.09.2015

The production of Samuel Beckett: *Krapp's Last Tape*, 1977, San Quentin Drama Workshop (directed by Samuel Beckett)

Youtube-link: <https://www.youtube.com/watch?v=iYDGICUaHXQ>, 20.04.2018

Bibliografie secundară

Aslan, Odette: *Roger Blin and Twentieth-Century Playwrights*. Ford. Ruby Cohn. Cambridge University Press, Cambridge, 1988.

Camus, Albert: *Sziszüphosz mítosza*. Magvető Kiadó, Budapest, 1990.

Chabert, Pierre: Beckett as Director. *Gambit*, vol. 7, no. 28, 1976.

Cohn, Ruby: *A Beckett Canon*. University of Michigan Press, Michigan, 2001.

Counsell, Colin: *Beckett and the avant-garde*. In: Counsell, Colin: *Signs of Performance: an introduction to twentieth century theatre*. Routledge, 1996.

Croall, Jonathan: *The Coming of Godot. A Short History of a Masterpiece*. Oberon Books, London, 2005.

de Man, Paul: *Szemiotika és retorika*. In: *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi, 1991.

E. Palmer, Richard: *A hermeneutika hat modern meghatározása. Bibliai egzegézis, filológia, Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, Gadamer*. In: *A hermeneutika elmélete*. Válogatta és szerkesztette: Fabiny Tibor. Szeged, 1998.

Eliopoulos, James: *Samuel Beckett's Dramatic Language*. Mouton, The Hague, Paris, 1975.

Esslin, Martin: *Az abszurd dráma elmélete*. Translation by Sz. Szántó Judit. Edited by Barta András. Publication of Színháztudományi Intézet and Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1967.

Esslin, Martin: *The Theatre of the Absurd*. Anchor Books, New York, 1961.

Federman, Raymond: *Journey to Chaos. Samuel Beckett's Early Fiction*. University of California Press, Berkeley, 1965.

Fischer-Lichte, Erika: A színház nyelve. A színházi jelentésképződés problémájához. In: *Pro PHILozófia Füzetek*, 1995/Fist volume.

Fischer-Lichte, Erika, Jo Riley: *The Show and the Gaze of Theatre: A European Perspective*. University of Iowa Press, Iowa City, 1997.

Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida. Edited by: Nyíró Miklós. L'Harmattan Publishing House – Hungarian Philosophical Association, 2012.

Gadamer, Hans-Georg: *Igazság és módszer.* Translated by Bonyhai Gábor. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Gadamer, Hans-Georg: *Szöveg és interpretáció.* In: Bevezetés az irodalomelméletbe. Edited by István Dobos, Debrecen, KLTE, 1995.

Gadamer, Hans-Georg: *Truth and Method.* Continuum Publishing Group, London-New York, 2004.

Gadamer and Ricoeur – Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics. Edited by Francis J. Mootz III and George H. Taylor. Continuum International Publishing Group, London-New York, 2011.

Gessner, Niklaus: *Die Unzulänglichkeit der Sprache.* Juris Verlag, Zürich, 1957.

Gilman, Richard: *The Making of Modern Drama. A Study of Büchner, Ibsen, Strindberg, Chekhov, Pirandello, Brecht, Beckett, Handke.* Ferrar, Straus and Giroux, New York, 1974.

Gontarski, S.E.: *On Beckett: Essays and Criticism.* Grove Press, New York, 1986.

Graham, Allen: *Roland Barthes.* Routledge, London, 2004.

Graves, Robert: *A görög mítoszok. Első kötet.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1981.

György, Szabó: *Vita Beckett Godot-járól. Godot-t újraolvasva. Nagyvilág.* November 1965.

Haynes, John- Knowlson, James: *Beckett képei.* Translated by: Dedinszky Zsófia. Publisher: Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006.

Haynes, John- Knowlson, James: *Images of Beckett.* Cambridge University Press, New York, 2003.

Hirsch, E. D.: *Validity in Interpretation.* Yale University Press, 1967.

Hutchings, William: *Samuel Beckett's Waiting for Godot. A Reference Guide.* Praeger Publishers, Westport, 2005.

Kalb, Jonathan: *Beckett in performance.* Cambridge University Press, 1989.

Katalin, Honti: Beckett és egyebek. Jegyzetek I. *Critikai Lapok*, 4. évf., 7-8. szám (1995. július-augusztus).

Katalin, Honti: Godot-ra várva. Jegyzetek II. *Critikai Lapok*, 4. évf., 9. szám (1995. szeptember).

Knowlson, James: *Damned to Fame. The Life of Samuel Beckett*. Bloomsbury Publishing plc, London, 1996.

Lászlóné, Mész: *Drámaértelmezések. Ibsen, Csehov, Beckett*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

McMillan, Dougal- Fehsenfeld, Martha: *Beckett in the Theatre. The Author as practical Playwright and Director. Volume 1: From Waiting for Godot to Krapp's Last Tape*. Edited by John Calder. London-Riverrun Press, New York, 1988.

McMullan, Anna: *Samuel Beckett as director: the art of mastering failure*. In: *The Cambridge Companion to Beckett*. Edited by John Pilling. Cambridge University Press, 1994.

Nietzsche, Friedrich: *Zarathustra. Mindenkinek szóló és senkinek se való könyv*. Translated by Fényes Samu. Anno Bt. Laude, without place and year (reprint version without changes based on the Világirodalom Könyvkiadó-Vállalat, Budapest, printed in 1922)

No Author Better Served. The Correspondence of Samuel Beckett and Alan Schneider. Edited by Maurice Harmon. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1998.

Oppenheim, Lois: *Directing Beckett*. The University of Michigan Press, USA, 1994.

Pavis, Patrice: *Előadáselemzés*. Translated by Magdolna Jákfalvi. Balassi, Budapest, 2003.

Pavis, Patrice: *Színházi szótár*. L'Harmattan, Paris, Torino, 2006.

Ricoeur, Paul: *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. The Texas Christian University Press, Texas, 1976.

Tassi, Marguarite: *Shakespeare and Beckett Revisited: A Phenomenology of Theater*. *Comparative Drama*, vol. 31, nr. 2, Summer 1997.

Worton, Michael: *Waiting for Godot and Endgame: theatre as text*. In: *The Cambridge Companion to Beckett*. Edited by John Pilling. Cambridge University Press, 1994.

Sontag, Susan: *The Aesthetics of Silence*. In: Sontag, Susan: *Styles of Radical Will*. Picador, USA, 2002.

Theatre Workbook 1. Samuel Beckett: Krapp's Last Tape. Edited by James Knowlson. Brutus Books Limited, London, 1980.

Weberman, David: Gadamer's Hermeneutics, non-intentionalism and the underdeterminedness of aesthetic properties. In: *O que nos faz pensar*, no. 18 September 2004.

Bibliografie online

Alan Schneider Biography

(<http://www.filmreference.com/film/51/Alan-Schneider.html>, 20.04.2018)

Antal, Bókay: Bevezetés az irodalomtudományba.

(http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_bevezetes_az_irodalomtudomanyba/2011_0001_520_bevezetes_az_irodalomtudomanyba.pdf, 20.04.2018)

Barthes, Roland: The Death of the Author

(http://www.tbook.constantvzw.org/wp-content/death_authorbarthes.pdf, 20.04.2018)

Beer, Ann: Beckett in Oxford: the San Quentin Drama Workshop production of "Krapp's Last Tape" and "Endgame". *Journal of Beckett Studies*, Number 8, Autumn 1982.

(<http://www.english.fsu.edu/jobs/num08/Num8Beer.htm>, 20.04.2018)

BAM blog

(<http://bam150years.blogspot.ro/2012/06/1978-bam-theatre-companys-waiting-for.html>, 20.04.2018)

Chabert, Pierre: The body in Beckett's theatre. *Journal of Beckett Studies*, Number 8, Autumn 1982.

(<http://www.english.fsu.edu/jobs/num08/Num8Chabert.htm>, 17.09.2015)

Gontarski, S. E.: Revising Himself: Performance as Text in Samuel Beckett's Theatre. *Journal of Modern Literature*, Volume 22, Number 1.

(<http://www.samuel-beckett.net/GontarskiRevising.html>, 17.09.2015)

Gussow, Mel: Disputed 'Endgame' in Debut. In: *New York Times*, 20 December 1984.

(<http://www.nytimes.com/1984/12/20/arts/stage-disputed-Endgame-in-debut.html>, 17.09.2015)

Hall, Peter: Godot almighty. *The Guardian*, 2005. August 24.

(<http://www.theguardian.com/stage/2005/aug/24/theatre.beckettat100>, 20.04.2018)

Navratilova, Eva: *The absurdity of Samuel Beckett*.

(http://mural.uv.es/anlisvii/3_absurdity.htm, 20.04.2018)

Raponi, Sandra: Meaning and Melancholia in Beckett's *Endgame*. *Journal of Social and Political Thought*, online edition, Volume One, No. 4, January 2003.

(<http://yorku.ca/jspot/4/beckett.html>, 20.04.2018)

Staging Beckett, University of Reading

(<https://www.reading.ac.uk/>, 20.04.2018)

The Nobel Prize in Literature 1969.

(http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1969/, 20.04.2018)

Velissariou, Aspasia: Language in 'Waiting for Godot'. *Journal of Beckett Studies*, Autumn 1982, No. 8. Edited by John Pilling.

(<http://www.english.fsu.edu/jobs/num08/Num8Velissariou.htm>, 17.09.2015)

Zoltán, Csámpai: *Samuel Beckett bibliográfia*. K.n., Budapest, 2005.

(<http://mek.oszk.hu/04700/04751/04751.htm>, 20.04.2018)